

**NITTEL NACHT:
JEWISH OBSERVANCE OF X-MAS EVE**

SOURCE MATERIALS
Rabbi Efrem Goldberg
reg@brsonline.org

רע טעם למנהג שנמנעים מלימוד בליל שחל תקופת מבת, לפי שבימים הראשונים היו צוררי היהודים אורבים עליהם ומכים אותם בלילה ההוא אנה שמצאו אותם בתוך או ברחוב מכות אכזריות, ולפעמים עד שמתו תחת ידם שההמון השבו זאת למצוה. ולכן גזרו גדולי הדור על המלמדים ועל התלמידים ועל בני הישיבות שיכבדו וישבו בבתיהם בלילה הזה ולא ישומצו בחוצות (ליקוטי הפרדס):

ב עוד טעם שנמנעים מלימוד בליל שחל תקופת מבת, מפני שבליילה הזה נהרג ושמו היה ישו שהוא קליפת עורב, ונרצחו שמו בתורה, יונקב ישם י"י, ר"ת ישיו. וכשתרץ חשבון ישיו לחשבון קליפתו עריב, בנימי ש"ר פ"ה, שכתבו הקדמונים שהוא שם הכלבים [בכבוד הפח נשבר ואנחנו נמלטנו] (עי' ילקוט ראובני פ' בראשית). ושמענו ממנדי אמת שאירע מעשיות כמה פעמים בליל נמילתו ועקירתו מן העולם שלמדו בליל זה ובא כלב לבתיהם (ד) ומנהג ישראל תורה הוא (רנל) ישרה מהרהצהיק מדינוב וצוקיל):

② סדר ה' ט"ז ק"א (ט)

תכו כתיב (שמות כ"ג י"ג) ושם אלהים אחרים לא תזכירו לא ישמע על פיך וסמך ליה שלש רגלים תחוג לי בשנה למה הקישן לומר לך שלא יאמר ישראל לנכרי אני אלוה לך עד יום איד של ע"ז פלוני ועד יום של אותו קדוש אלא יאמר עד כך וכך שבועות דכתיב ושם אלהים אחרים לא תזכירו (א) ותזכרו שתגרמו אחרים להזכירם [א] ולא תשביעו אחרים לשמם. וכתיב (הושע ב' י"ח) ולא תקראי לי עוד בעלי והסירותי את שמות הבעלים מפיה ולא יזכרו עוד בשמם. ואפי' שם אידם שקורים מיכאל לא יזכור ישראל. ולא יאמר לנכרי באמונה שיש לאלהיה. ולא יאמר

[4 If there arise a king from the House of David who meditates on the Torah, occupies himself with the commandments, as did his ancestor David, observes the precepts prescribed in the written and the Oral Law, prevails upon Israel to walk in the way of the Torah and to repair its breaches, and fights the battles of the Lord, it may be assumed that he is the Messiah. If he does these things and succeeds, rebuilds the sanctuary on its site, and gathers the dispersed of Israel, he is beyond all doubt the Messiah. He will prepare the whole world to serve the Lord with one accord, as it is written: "For then will I turn to the peoples a pure language, that they may all call upon the name of the Lord to serve Him with one consent" (Zeph. 3:9).

③ RAMBAM רמב"ם (ה' מ"א כ"א)

שופטים, הלכות מלכים ט"א

The following is the uncensored version of the end of Kings, ch. XI.*

But if he does not meet with full success, or is slain, it is obvious that he is not the Messiah promised in the Torah. He is to be regarded like all the other wholehearted and worthy kings of the House of David who died and whom the Holy One, blessed be He, raised up to test the multitude, as it is written, "And some of them that are wise shall stumble, to refine among them, and to purify, and to make white, even to the time of the end; for it is yet for the time appointed" (Dan. 11:35).

Even of Jesus of Nazareth, who imagined that he was the Messiah, but was put to death by the court, Daniel had prophesied, as it is written, "And the children of the violent among your people shall lift themselves up to establish the vision; but they shall stumble" (Dan. 11:14). For has there ever been a greater stumbling than this? All the prophets affirmed that the Messiah would redeem Israel, save them, gather their dispersed, and confirm the commandments. But he caused Israel to be destroyed by the sword, their remnant to be dispersed and humiliated. He was instrumental in changing the Torah and causing the world to err and serve another besides God.

But it is beyond the human mind to fathom the designs of the Creator; for our ways are not His ways, neither are our thoughts His thoughts. All these matters relating to Jesus of Nazareth and the Ishmaelite (Mohammed) who came after him, only served to clear the way for King Messiah, to prepare the whole world to worship God with one accord, as it is written, "For then will I turn to the peoples

a pure language, that they may all call upon the name of the Lord to serve Him with one consent" (Zeph. 3:9). Thus the Messianic hope, the Torah, and the commandments have become familiar topics of conversation (among the inhabitants) of the far isles and many peoples, uncircumcised of heart and flesh. They are discussing these matters and the commandments of the Torah. Some say, "These commandments were true, but have lost their validity and are no longer binding"; others declare that they had an esoteric meaning and were not intended to be taken literally; that the Messiah has already come and revealed their occult significance. But when the true King Messiah will appear and succeed, be exalted and lifted up, they will forthwith recant and realize that they have inherited naught but lies from their fathers, that their prophets and forefathers led them astray.

ד ואם יצמוד מלך מבית דוד הוה במתוך ועוסק במצות קדור אביה, כפי תורה ששקבת ושבצל פה, ויכוף כל-ישראל לילך בה ולטנן בדקתה וילתם מלממות ה' - הרי זה בקזקת שהוא משיח. אם עשה והזלים ונהנה מקדש במקומו וקפץ נדטי ישראל - הרי זה משיח גזאיי, ויתמן את-העולם בלו לעבוד את-ה' בנסד, שנאמר: כי אז אהפך אל-עמים שפה ברורה לקרא כלם בשם ה' ולעבדו שכם אחד (בבב"א ג' טו).
[ואם לא הוה הזלים עד פה, או נהרג, קידוע שאינו זה שהבטיחה עליו תורה, והרי הוא בכל מלכי בית דוד השלמים והקשורים, שמתו. ולא העמידו הקפיה אלא לבסות בו רבים, שנאמר: ומו-המשפילים: וקשלו, לצרוף בהם, ולקבר וללפן עד-עת קץ, כי עוד למועד ותחיה יב' לה].

אף (ישוע הנצרי) שדיקה שיהיה משיח ונהנה מבית דין, קבר ונתגבא בו דניאל, שנאמר (יש"י): ובני פריצי עמך ינשאו להעמיד חזון וינבשלו. ובי יש מקשול גדול מזה, שכל הנביאים דברו שמשיח גואל ישראל ומושיעם, ומקבץ נדטיהם וקמחן מצותן, ונה גבס לאבד ישראל בהרג, ולפזר שאריתם ולהשפילם, ולהקליף התורה ולהטעות רב העולם לעבוד אלוה ספלצרי ה'. אכל מחשבות בורא העולם אין פס באדם להשיגם, כי לא דרכינו דרכיו, ולא מחשבותינו מחשבותיו, וכל הדברים האלו שלישוש הנצרי ושל זה ה' השמשאלי שצמד אחריו, אינו אלא לנשר דרך לשלף המששים. וילתמן העולם פלו לעבוד את ה' בנסד, שנאמר: כי אז אהפך אל אחר-עמים שפה ברורה לקרא כלם בשם ה' ולעבדו שכם אחד.

פיצד, קבר נתמלא העולם פלו מדברי המששים ומדברי התורה, ומדברי המצות, וקשטו דברים אלו באיים רחוקים, ובצמים רבים צרלי-לב, והם גושאים ונותנים בדברים אלו ובמצות התורה, אלו אוקרים: מצות אלו אמת היו וקבר

[ג] כתב רא"מ (שם)
שחין חסור חנה שם שניתן לה לשם אלהות שמשמע אלהות אבל שם
הדיוטות כגון שמות זעלמא כשמות הגויים אע"פ שעשאו אלוה כיון
שבוה השם אין בו אלהות ואדנות וגם לא ניתן לו לשם כך מותר
ועמאל דכמינ ויש אלהים אחרים לא מזכירו בשם אלהות הקפיד
הכתוב וכן תנן (ע"י ת.) אלו הן אידיותן של גוים קלנדא שטרטוריא
וקרטסים שאלו שמות הדיוטות הם ובכמה מקומות נלמדו
הזכור ישו הנוצרי ותלמידיו ואין אלוה גוים יותר ממנו ע"כ:

[ג] שם חגים כו'. ז"ל הג"מ ספ"ה כתב רא"מ שאין אסור אלא שם שניתן לה לשם אלקות אבל שם
הדיוטות אע"פ שעשאוהו אלוה כיון שבזה השם אין בו אלהות ואדנות וגם לא ניתן לו לשם כך מותר
דכתיב ושם אלקים כו' בשם אלהות הקפיד הכתוב וכן תנן (ע"ז ח' א') אלו כו' קלנדא סטרטוריא
וקרטסים שאלו שמות הדיוטות הן ובכמה מקומות הוזכר אותה האיש ותלמידיו בש"ס כו' וכ"כ המרדכי:

6 MIMHAG YISRAEL TORAIT

זו בדבר המנהג שאין לומדין בליל ניט"ל, הנה השם ניטל או ניחל כבר מוזכר
בראשונים, עיין בתרומת הדשן סימן קצ"ה, ובספר המנהגים מביא
שנהגו בליל ניטל לומר עלינו בקול רם אף שאין נוהגין בן כל השנה מפני הסכנה,
ובספר אוצר יד החיים אות פ"ח מביא שראה נכתב יד המעתיק משנת ר"י שכתב
רמז שלא ללמוד בלילה בדרך נחוח וידום כי "ניטל" עליו, — והטעם שאין
לומדין תורה בלילה זו, הגה"ק הבני יששכר בספרו רגל ישרה מערכת י' כתב מפני
שבלילה הזה נהרג אוחו האיש ושמו היה יש"י שהוא קליפת עורב ונרמז שמו בתורה
ונוקב ש"ס י' ר"ת יש"י וכשמלך החשבון יש"י לחשבון קליפתו ער"ב בגימטריא
ש"ר פ"ח שכתבו הקדמונים שהוא שם הכלבים ושמענו ממגיד אמת שאירעו מעשיות
כמה פעמים בליל נטילתו ועקירתו מן העולם שלמדו בליל זה ובא כלב לבחיים
ומנהג ישראל תורה היא עכ"ל, אמנם הרבה תמהו עמ"ש שליל ניטל נהרג אוחו האיש
דהרי לפי הידוע נולד האוחו איש בליל זו, ויש שכתבו שבאמת כוונת הבני יששכר
בלשון סגי נהור, הבטעמי המנהגים בלקוטים אות י"ט מביא בשם ליקוטי הפרדס
שבמים הראשונים היו לוררי היהודים אורבים עליהם ומכים אותם בלילה הוא אס
מלאו אותם בחוץ או ברחוב מכוח אכזריות ולפעמים עד שמתו חמת ידם שההמון
חשבו זאת למזיה, לכן גזרו גדולי הדור על המלמדים ועל התלמידים ועל בני
הישיבות שישבו בבתיהם בלילה הזה ולא ישתטו בחולות, והחכם סופר (באגרות
סופרים) תמה על מנהג זה וכתב לא שמעתי טעם מקובל בזה וגם מה ששמעתי
מאמ"י לא נהירא וכו' והנראה שהקדמונים הנהיגו כן שלא ליתן מקום לבע"ד לחלוק
ולשטן לקטרב כיון שבאותה לילה כל העמים נועדים לבית אלהיהם מחנות ואילך ועם
ה' ישנים על מטותיהם ואפילו הלומדי תורה רובם ככולם ישנים אחר חנות, ולא ראו
לגזור שכל ישראל יקומו גם כן בחנות כאילו אנו נגררים אחריהם, ע"כ בחכמתם גזרו
שאין ללמוד לפני חנות וממילא כל הת"ח ובעה"כ קובעי עתים לתורה ישנים בחחילת
הלילה וקמים אחר חנות לשלם חובתם עכ"ל, — ועיין בס' שיח שרפי קודש אות
חק"כ שביא מה שסיפר הגה"ק בעל חי' הרי"ם זל"ה בליל ניט"ל, כי פ"א שאל
כומר אחד את הגה"ק רשכבה"ג הרבי ר' יונתן אייבשיץ ז"ל, הלא לכם יהודים יש
עת שאינכם לומדים תורה וחכמים כתבו כי העולם עומד על התורה וא"כ ע"מ
העולם עומד בשעות הללו, והשיב לו הר"ר יונתן ז"ל כי מנהג ישראל תורה ודבר זה
בעצמו שאין לומדים או, הוא תורה ועל ידי זה יש קיום לעולם ע"כ.

7 דין התקת עיני ויין נסך ושאר איסורים

שאלה קצה במה מידות חכמים יהודים לעלות החכם
לנצחיים ולעלמורים בזמן שמיני לחיל
במחשבתו לבס פסוק יש חכם זהירות בדבר או לאו:
תשובה יראה דיש לחסר בזה שלא ישלחו פסח בלוחו
יום אלף יום קודם או אחריו וכן במתיק אחד מן
כדולס מדרשם כ"ח א"י שיש לחסר בזה בקל"ד ומק"י"ש שלהם
שלא ישלחו פסח בלוחו יום אחרת כדומה לי שמשוין מקפידין
הם כיום שלאחרי דפיקר כוונתם פס שמשלים כדוועטם כיום שמיני
דקל"ד כיון פסוק דמפנין להו פלחא לכל השנה טלה כמו שאס
מסמין כמה מילי לסימן מוכ ויפה נר"ם שלגו ולהבדיל בין הסמא
וכן הסמך ולכן כיום שלאחרי קן מאי דביי הוי אכל כיום שלפניו
שמשפיריז כיום ק"מ מסקבל לבס ולכן מלאה מי שרגיל לשלח
כיום שלפניו ואירע שחל בשבס שלא יוכל לשלח בו מלאה דא"ל
כבר ושאשקן פ"ק דע"י דר' יודאס לא שייס לאחיל ועודה פסוק
איכס וכ"מ בזמן כזה ולא שכיחי טלי האי דאלי ומדון. ואף
דכפנין לפיל דפיקר כוונתם למסמין מילחא ולא כשכל יראהם
כיום הם ואפילו אי לא הוי לכו יום אד כל עיקר כיה מסמנא לכו
מילחא פסוק השחלם שנסם:

ומתרי חל ליל ניטל יש בזה מנהגים שונים, דהאשכנזים עפ"ר אין לומדים בליל חגס
של הנוצרים (קאטוילי"ן) שהוא 25 דעלעמבער, וחסידים עפ"ר אין לומדים
בליל חגס של היוונים (פראוואסלאווע"ן) שהוא כהיום 27 יאנואר שהוא ליל תקופת
טבת, ובערוגה הנשם פרשת שמות מביא רמז בשם הגה"ק משיחאווא "דעת לעשות
לה' הפרו תורתך" בגמטריא "זו שעה שתקופת טבת נופלת בו" וזה רמז שבנת
שנפול תקופת טבת הפרו תורתך, — ואם חל ניטל בליל שב"ק כתב בספר משמרת

שלוס (מנהגי קאדינאווא סימן כ"ז סעיף ג') דאין לחוש בזה ומותר ללמוד דלגבי שנת
איחא בזה"ק וכל שלטני רוגזין ומארי דדינא כולהו ערקין ולית שולטנא אחרא
בכולהו עלמין, ומה"ט כתב שם שאין להקפיד שלא לקדש בליל שנת משעה ו' עד
שעה ז' אף דמזל מאדים שולט אז, אכן ברוב מקומות נוהגין שלא ללמוד בליל ניטל
אחילו את חל בליל שב"ק (נווניי דת) בדרך הידש תהי' אשכנזים וכו'.

Shabbos Parshas Vayeishev
25th Day of Kislev, 5750

Based on the above, we can understand the practices followed by the Rebbeim in connection with nittul (which generally falls on or in proximity to the Chanukah festival). The Previous Rebbe taught that it is customary not to study Torah on that night in order not to increase the Divine life energy present. The Previous Rebbe continued that his father, the Rebbe Rashab, would either play chess (or give advice to others playing chess) on that night.

The lesson that can be learned from this is as follows: When a Jew is in a situation which -- because its level is very low -- he cannot elevate in a direct manner through studying Torah, he should use that situation to produce a benefit in an indirect manner, for example, by playing chess, a game which is connected with the intellect. Firstly, it sharpens one's intellect. Secondly, playing successively can increase the respect with which one is held by gentiles and thirdly, at times, it can produce a direct financial benefit.

Similarly, each person in his own way must use nittul in a positive way. Rather, than merely do nothing, he should perform acts connected with wisdom, or connected with charity and kindness, or connected with the proper functioning of his home.

In this vein, the story was once told of a yeshivah student who wore a jacket which was missing a button. When he was asked why he did not fix it, he replied that nittul was approaching and that he was putting off fixing it until then. The yeshivah student couldn't conceive of time that would be spent without any positive input. Hence, knowing that he could not study on nittul, he planned to use the time for another constructive act.

לאסור במדינות אלו ובפרט שגורם לביטול תורה.

ולמעשה מאחר שלא נהגו כאן בדרום אפריקא לא ללמוד, (ואולי גם לטעמי המנהג מעיקרא עיקר הענין רק לקדושים שמתקנאים בתורתם). אין להם לשנות, אבל הנהגין להחמיר בזה יסדרו שאר עניניהם כלילה זה. אבל עיקר החומרא נראה כליל התקופה דוקא, וגם יש אומרים שיש ליהרר מאד ואין לזווג עם אשתו גם כליל טבילה, וכמו שכתב בספר "טהרת ישראל" סימן קצ"ז סעיף ג' וע"ש במקורות, ובדרכי חיים ושלום כתב דלמקילין כליל טבילה היינו דוקא אחר חצות, וכשאין בזה צורך שאינו ליל טבילה מחמירים אפילו אחר חצות.

(ושמעתי בשם האדמו"ר הקדוש רבי מאיר מפרמישלן זצ"ל אמר שהוא בשמחה ליל ניטול, שבר"ה הקב"ה דן את כל העולם, ושרי אומות העולם באים בטענה שאין זה משפט כיון שרק היהודים יודעים שזוהו יום קדוש, אבל אומות העולם לא יודעים שזוהו יום קדוש, אבל כשמגיע ליל ניטול שזוהו אצלם יום קדוש, ומטמאין עצמם בזנות והוללות, מתאשר בכך הפסק דין של ר"ה, שאין כעם ישראל

— אגודת חסידי ר' משה שטרנבוך

סימן תקנא

שאלה: ליל "ניטול" ללמוד תורה.

אנשי ליטא כאן לא שמעו שאסור ללמוד ליל ניטול, אבל הרבר מקובל אצל החסידים, רק נחלקו בזה המנהגים, יש נוהגין כליל ניטול אור לעשרים וחמש דצמבר, ויש נוהגין בשש לינאר ליל התקופה וכפי הניטול ביוונים (מלבד כששנת החמה מעוברת שונה ביום אחד).

וטעם אלו הנהגין כן שאז מתאספים יחד לטומאה, והקליפות מתגברים ונדבקים לעוסק בקדושה, ובמדינתנו וכן באנגליה ואמריקא לא אדוקים בע"ז ללכת בחצות לטומאה כמקדם, ולכן אין כ"כ יסוד

במנהג לאכול שום בליל האפלה [ניטל - נאכט].
בעה"י, פ"ב ב' לסדר יבוא שילה תרס"ד לפ"ק. בימי שלג וכפור תתברך מעוטה שלמה אור אהובי אחי
מחמד נפשי הרב הגאון מהולל, צדיק כביר, ש"ת מו"ה שעפטיל נ"י ויפיע כשמש ברקיע.

שמחתי מאוד בח"ת, ויפה אף נעים טעם שהחזקת בו, מנהג ישראל תורה, לאכול פת עם שום בליל
האפילה, והאיליים בקרוב כרות יכרתון.

ולענ"ד שהונהג זאת עפ"י שראיתי בספר ישן נושן שער המלך בעניני ת"ב, כותב טעם למנהג זריקת
שומים על הקברות בת"ב, שהוא כי האר"י ז"ל (מובא במג"א תקנ"ט [ס"ק י"ט]) כותב שאין לילך על
הקברות כי מתדבקים אליו חיציניים ר"ל, ובשאר ימות השנה אין אדם הולך בלא תורה ומצוה, ואם אינו
לומד תורה מהרהר ד"ת, ובזה מבריא החיציניים שלא יתלוו אליו, ובת"ב שהוא ערום ויחף בלא תורה
ומצות מחמת האבלות שאסור להרהר בד"ת (וכס"י תקנ"ד סעיף ג' שיטת האגור בשם מהר"י מולין),
ויש חשש שיתלוו אליו ח"ו, וסגולה היא ומרגלי בפומי דאינשי, השום, דהיינו ריח השום, ג"כ מבריא
החיציניים, לכן נוהגים מנהג זה, אלז דברי איש קדוש הנ"ל.

ויש להביא מקור לזה מרז"ל שבאם בטלים מתורה ומצות צריך הגנה, מתוס' ברכות (דף מ' ע"א ד"ה
הבא מלח) שרבינו מנחם הי' מדקדק להביא מלח על השולחן, כדאיתא במדרש שישראל יושבין על
השולחן וממתנינים זה את זה עד שיטלו ידיהם והן בלא מצות השטן מקטרט עליהם, וברית מלח מגין
עליהם, עכ"ד. ובוודאי מה"ט ג"כ נהגו לומר מזמור ה' רועי בין נטילה להמוציא, עיין מג"א (ריש סי'
קס"ו), הרי שבאין עסק תורה ומצות צריך הגנה. ועיין ג"כ בכל"י (פ' תולדות) שלכן אמר עשיו יקרבו וגו'
ואהרג' את יעקב כי בימי אבלו שאסור בד"ת אין דבר שיגן בעדו. ומה"ט צריך האבל ב"מ שימור
כבברכות (נ"ד ע"ב). (ואגב מש"כ רבינו יונה שם שצריך שמירה בשעת שמחה כי השטן מקטרט אז,
ולזאת חתן וחי' צריך שמירה, לענ"ד מקור לדבריו מסנהדרין (פ"ח ע"ב) ויהי אחר הדברים האלה
שהשטן קטרט אחר סעודת אברהם, שלא הקריב לפניך פר או איל אחד).

וכיון שמנהג קדמונים שלא ללמוד בליל האפל, ואין עסוקי' בתורה ומצות, צריך הגנה ושמירה שלא
יתדבקו ח"ו בנו בלילה זו החיציניים, והרי שום וריחו מגין כאמור למעלה, לזאת נהגו בפת עם שומים,
ולי מה יקרו דברין בפסוק ואת יאודה שלח להורות לפניו, דברי אחיך החותם בברכ' שמורה בכל
וערוכה.

הק' יצחק ווייס

DR. SPERBER (11) מנהג ישרא (ח"ג)

ליל ה"ניט"ל

הרבה טעמים נחננו לכך שלא לומדים בליל ניט"ל, דהיינו יום שלפי
המסורת שלהם נולד בו אותו האיש, וציינו להם במקומם. ואולם עתה
הגיע לידי מאמרו המאלף של ר' מלך (מרק) שפירו מבוסטון, מאמר
שעתידי לצאת לאור בקרוב, ושכאדיבותו הגדולה מסר לידי לעיון וללימוד.
כמאמרו זה מראה שפירו שמנהג זה קיים היה כבר במאה ה"ט באשכנז
ומתועד במקורות נוצריים. (ובעיקר בספרים של משומדים). כך למשל
מצטט הוא מחיבורו של Judischer Deckmantel, Dietrich Schwab,
משנת 1616, עמ' 30-31, וז"ל:

בזמן שאנו הנוצרים לפי מנהגנו הקדום והיפה חוגגים בכבוד רב, עם
פעמונים מצלצלים, בתפילה, בשירה ובהודאה..., והיהודים שומעים
את הפעמונים מצלצלים הם אומרים דברי גידוף..., "כעת הממזר
זוחל בין ה-maschouim, דהיינו בן הזונה חייב לזחול דרך כל בחי
השימוש. ומטעם זה שומעים דפיקות כבית". ואחר כך הם אומרים,
"הוא כאן", כדי להכניס פחד בלבם של הילדים ושאר בני הבית,
עד כי אין ברצונם ללכת לבית שימוש אלא אם כן יש להם צורך
גדול בכך...

המולד, שאותו הם מכנים ניט"ל, זאת אומרת חג הנטלה. והסי
לכך היא שהם מאמינים שבליילה זה ישו בצער נורא [ועל
כך שנמנעים הם מלימוד ותפילה] לא תהיה לו מנוחה ושל
על כך מעדיפים הם לשבת בבטלה ולקלל ולחרף אותו.
דבריו אלה מבוססים על דברי קודמו Ferdinand Hess, בספ
Juden Geissel, 1589, שם מלת Maschouim, מתפרש כ"כסא
ואשפתות", וכדברים הללו (בשינוי התאריך) הובאו בספרו של
Adrian בתיבורו נגד היהודים Send und Warnungs-Brief, ויטנב
1609. המוטיב הזה, שאותו האיש זוחל בכיבים וכבתי שימוש, נמצא כ
בספרו של המומר המפורסם Johann Pfefferkorn, ראה בספרו
מיניץ 1511. ראה דבריו המלומדים והמפורטים, בהם נדונים גם הבט
נוספים שבפרשה מחרה: זו. (ועל פרשת Pfefferkorn, ראה בספרו
A Book of Essays, S.A. Hirsch, לונדון 1905, עמ' 73-115, hann
(Pfefferkorn and the Battle of the Books).